

О **Сенымаш кече вашеш**

КУНДЕМНАН ШОЧШЫШТ КУШАН ВУЙЫШТЫМ ПЫШТЕНЫТ?

Москва, Российысе поисковик вояжышты.

Кугу Отечественный сарын нелытшым чытен лекше совет калыкын кугу ойгыжо кажне ийын шентелан кодаш. Тунямбалне историк-влак айдеме тукумым фашист куллык деч утарымаште мемнан элнан надерже нерген тачысе кече мартеат учашат. Шуко турло калыкын эр

шымлыше экспедиций ("Шарнымаш книга" умбакыже шуйымаш). Участник-влаклан "Белоруссийн Шарнымаш книгажым" чумырышашлан да памятник денobeliskлашке салтак-влакын лумыштым возышашлан данный базым узьмаш. Белоруссий кундемыште вуйыштым пыштыше-влак нерген электронный данный базым ышташ темлалтын.

2. "Обелиск" операций - землякна-влакын колымо верыштышт памятниклаште спискым тергыме да шуйымо паша.

3. Регионлаште военно-патриотический паша нерген "Шарнымаш ок пу ласкалыкым" кусымлашо выставкым ямдылымаш.

Кычалме пашам оргкомитет викарен шоген. Вуйлатышыже-Евгения Андреевна Иванова, кычалше отряд-влакын "Отечеством аралыше-влак нерген калыкын шарнымашыже" тунямбалсе ассоциацийн президентше. Оргкомитет тунямбалсе тымыслык фондун, Российн патриот шуйышеш воспитательме-пидержын "Учительше,

Морко кундемын удьержо, сан-инструктор, Марий АССР гыч Кугу Отечественный сар орденн икымше удьирамаш-кавалерже Малинина Екатерина Ивановн колымо вержымат ончал савырненыт. Кычалше группо турло мер организаций дечын чылаже 4 дилом да 6 грамот дене палемдалтын. Образований министерство "Воспитанийыште сенымашлан" медальым кучыктен. Тоштерым вуйлатыше В.А.Подбойкинлан, мыланем, Оборона министерство "Чолган кычалмылан" знакым пуэн.

Кокымшо йыжыг "Чыланаштым лум дене шарнена" маналтын да 2009 ий 5 июль гыч 2010 ий 22 июнь марте шуйнен. Тудо Сенымашын 65 идалыкшылан полеклалтын мле. Тыште тыгай заданийым налме: Германый кундемыште колышо салтак-влакын "Шарнымаш книгажым" ышташ. Идалык мучко районлаше 16 "Шарнымаш книга" шерен лекме. Германыйыште колышо 54368 воин нерген обработкым ыштыме, 580 землякна нерген документым верештме. Чыланашт шотыштат уверым "Мемориал" данный базе гоч колтымо, картотекым ыштыме. Немыч архивла гыч 82 землякнан пленыште колымшты нерген пален налме. Мом верештме гын, увер-ангар дене нунын родотукымштымат палдарыме. Иктешлымеке, рашемын, папачам кум дилом дене

Тунемше Иванова Ирина "Тый Россиялан кулат" кидшагат дене палемдалтын.

Пытаргыш кечынже, 2010 ий 27 октябрьыште, Поклонный гораште Кугу Отечественный сарын тун тоштерыштыже Сенымашлан 65 ий темме лумеш форум лийын. Тыште чумыр элна гыч кычалше-влак Отечественным аралыше-влак нерген шарнымашым аралыме пашам умбакыже шуаш ужмашым возеныт, кычалше ушем ден отряд-влакын резолюцийыштым луктыныт. Форумын участникше-влак тыгак СНГ эл-влакын, регионлаше администрацийым, министерствым вуйлатыше-влаклан "Отечеством аралыше-влакын лумыштым курымеш шарнымаш-тукым-влакын суалде порысышт" ужмашым кучыктеныт.

Кумшо йыжыг 2010 ий 1 декабрьыште туналын да 22 июньышто мучашлалтеш. Тудо 1941 ийыште колышо землякна-влакын спискыштым ыштымылан полеклалтын. Тиде

те салтак увер деч посна йомын, сусырген але эше иктаж вес семен вуйжым пыштен гын, нунын лишыл егыштын кийме вержым пален налаш кызтат суапле. Южыштыжо лишыл родо-тукумыштын пұрымашышт нерген тачат огыт пале. Тыгай годым ушан лач кычалше-влак лан гына кодеш. Лачак нуно гына сөй пасушто вуйыштым пыштыше совет сарзын - шочмо кундемем аралышын - чапшым пöртылтен кертыт. 1990 ийыште кычалаш тўналме паша толкын самырык-алак кокла гыч ушан-шотан ужашыжым авалтен. Тыге нуно 1941-45 ийласе сар нерген чыным почаш лийыныт.

Ынде ятыр ийлан шентелан кодшо 1990 ийыште мыйын, Коркатово лицейсе краеведын, вуйлатыме почеш 14 тунемше Мясной Бор манме кундемыште Колымаш лопышто кычалме пашам эртарен. Тунамсе жап гыч ты паша чумыр Ушемем авалтыш, колышо салтак-влакым кычалаш да лулегыштым вес вере тояш тўналыгч. Паша опыт укелан да групнышто ийготыш шудымо-влак улмылан көра мемнам саде кўнчымö верышке ышт пурто. Марий Эл Республика гыч лачак ик "Демос" отрядым поген кертме. Чылаже шотлаш гын, отряд 38 гана тушко миен коштын. 2600 воин ден офицер-влакым муын, угыч тоеныт, 183 егын медальон гоч лўмыштым пален налме. Ты отряд дене пырля мыят 6 экспедицийыште лийынам. А 2009 ийыште тоштерын актившылан тўнямбал кўкшытан шымлыме пашашке ушаш темленит.

2009 ий февраль тылзыште "Учительский газет" самырык-влакын патриот шўлышан "Чыланаштым лўм денак шарнена" интернациональный акцияшты тўналме нерген уверым савыктен. Ёжмашыште кычалме пашам вич корно дене виягдаш темлалтын. Тоштерын активше шке вийжым кум тўрлыштыжö тергаш лийын.

Икымше йыжыгын цельже ден задачиже тыгайрак ылыч:

1. "Кундемнан шочшышт кушан вуйыштым пыштеныт?" кычалше-

Акций февраль гыч тўгалын, Сегымаш кече марте шуйнен. Ты жапыште мемнан кычалше отрядна моткочак кугу пашам эртарен:

- Белоруссийыште Марий Эл гыч колышо землякна-влакын электронный спискыштым ыштыме. Тушко 942 салтакын да РККА офицерын, 40 белорусын лўмышт нуно. Нуно чыланат мемнан республик гыч сарышке каеныт (вараже пален налме, нуно Белоруссийыштат нигушто шотлалтын огытыл удмаш). Чыла даныйым ЦАМО архивыште (Мемориалын даный базыже), районласе 16 "Шарнымаш книгаште", верысе военный комиссариат-влакын архивлаштышт тергыме.

- РМЭ кундемыште салтак-влакым тойымо шўгарла нерген каталогым ыштыме.

- Куснылышо выставкым чумырымо. Выставка Кугу сар ийлаште Морко районын сегымашышке пыштыме надырже да рольжо нерген каласкала.

Иктемшыме годым рашлие: тоштер активист-влак эн шуко баллым погеныт да Россий мучко кум номинацийыштыжат лауреат лийыныт. А эн чолга участник-влак Татьяна Подбойкина, Ямбулатова Алинам да мыйым "Вагратион" операцийн кредалмаш верлаж дене шарнымаш эстафетышке ўжыныт.

2009 ийыште 22 июнь гыч 4 июль марте кычалше-влак Белоруссийын 800 километрыш шуйнышо шарнымаш верлаж дене эртыме, Белоруссийем немч-фашист-влак деч утарымылан 65 ий темме лўмеш пайремыште лийме. Эстафета годым мемнан чолга егна-влак научно-практический конференцийыште участвоватленыт, Хатыньыште, Минскыште лийыныт. Витебский областыште мемнан

Врестыште палемдыме шарнымаш экспедиций да эстафета политикиште умылымашлан көра эрталтын огыл. Сандене 2010 ийыште пашана нерген Москваште кычалше-влакын Россий кўкшытан слетыштышт отчетым ышташ верештын. Тудо Йоча туризм рўдер негызеш 25 гыч 27 октябрь марте лийын. Иванова Ирина, Шакирова Карина да Подбойкина Вероника конференцийыште "Шарнымаш ила"

Нуно мемнам араленыт.

Шарнымаш верлажышт

жапыште активист-влак Моркысо военный комиссариатын военный архившым шымлен лектыныт, колымо нерген 11 тўжем кагазым оченыт. Колышо-влакын сарышке кайыме кечыштым призыв книга почеш, шочмо кечыштым республикын рўдö архивысе материалже почеш пален налыныт. Кушто служитлыммышт, кушто да кузе тойымо нергенат сведенийым угыч тергыме. Морко район гыч чылаже 1065 салтакын картотекыжым ыштыме да тыгак 1941 ийыште колышо салтак-влакын "Шарнымаш Книгаштымат" чумырымо.

Ты йыжыгым 2010 ий октябрыште иктемшыме. Тушто лач мый гына, тоштерын вуйлатышыже, лийынам. Тыштат награда деч посна кодын огынал. Кум дипломым кучыктеныт, куд участниклан МАПОН грамотыжым пуэныт.

Ынде вес йыжыгым "Цитадель" операций маным лўмдымö. 2012 ий 17 август марте кая да Смоленский область кундемыште шарнымаш эстафета дене пыта. А шымлымаш паша умбакыже шуйна.

В. ПОДБОЙКИН,
Боевой Чап тоштерым
вуйлатыше,

2009-2012 ийласе тўнямбалсе
кычалше-шымлыше
экспедицийын лауреатше.